

ÇOCUKLARLA FELSEFE ÇALIŞMALARI

Gülsüm Mehdiyev- Kevser Tozduman Yaralı, Ankara: Nobel Akademik
Yayıncılık, (2. Basım) 2021, 182 sayfa.

Mine Taşdemir Kılıç

Marmara Üniversitesi

mine_tsdmr@hotmail.com

ORCID No: 0000-0001-9296-885x

Kitap Değerlendirmesi /Book Review& Criticism

Doi:10.56671/hafizadergisi.1585276

Sayfa: 133-137

Makale Gönderim Tarihi

14/11/2024

Makale Kabul Tarihi

28/12/2024

Öz

Bu çalışmada, "Çocuklarla Felsefe" konusu ele alınarak çocuklara felsefi düşünme becerilerini kazandırmaya yönelik etkinliklerin ve pedagojik yaklaşımların nasıl uygulandığı ve kitabın bu bağlamda sağladığı katkılar incelenmektedir. "Çocuklarla Felsefe" kitabı, çocuklara düşünme becerileri kazandırmayı hedefleyen bir pedagojik süreç sunmakta ve felsefeyi çocuklarla yapma fikrini esas almaktadır. Kitap, önsöz ve içindekiler kısmının ardından "Çocuklarla Felsefe Nedir?" başlıklı bir girişle başlamaktadır. Bu bölümde felsefenin öğretimden ziyade bir düşünsel etkinlik olarak ele alındığı, ayrıca çocukların bilgi, doğa, adalet gibi temel kavramlar üzerine düşünmeye teşvik edildiği belirtilmektedir. Mathew Lipman'ın pedagojik yaklaşımını esas alan kitap, çocuklarda doğru akıl yürütme, soru sorma ve eleştirel düşünme alışkanlığı kazandırmayı amaçlamakta olup, bu yetkinliklerin 21. yüzyıl becerileri arasında önem taşıdığı vurgusunu yapmaktadır.

Kitabın yapısı, felsefi kavramlara dair açıklayıcı metinler, düşündürücü sorular ve etkinliklerden oluşmaktadır. Her bölüm, tanınmış düşünürlerden bir alıntı ile başlamakta ve ardından o konuyla ilişkili felsefi sorular ile açıklamalar sunulmaktadır. Kitapta yer alan başlıklar "Bilginin Kaynağı"ndan başlayarak ahlak, adalet, farklılıklara saygı ve özgürlük gibi çeşitli felsefi kavramları işlemektedir. Çeşitli kaynaklardan alınan uyarıcı metinler ve düşünme etkinlikleriyle çocukların eleştirel düşünme kapasitelerinin gelişimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Her ne kadar kitap, felsefi etkinlikler yoluyla çocukların sorgulayıcı düşünce becerilerini geliştirmeyi hedeflese de bazı soru kalıplarının derinlikten yoksun olduğunu söylemek mümkündür. Bu kitabi değer eğitimi sürecinde rehber olabilecek nitelikte olup, çocukların ve gençlerin etik ve ahlaki gelişimlerine katkı sunma potansiyeline sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Felsefe, Çocuklarla Felsefe, Ahlak, Değer Eğitimi.

Abstract

This study examines how activities and pedagogical approaches aimed at developing philosophical thinking skills in children are applied, with a focus on the topic of "Philosophy with Children," and the contributions the book offers in this context. The book *Philosophy with Children* presents a pedagogical process aimed at fostering thinking skills in children, based on the idea of engaging in philosophy with children rather than teaching it. After the preface and table of contents, the book begins with an introduction titled "What is Philosophy with Children?" This section emphasizes that philosophy is treated not as teaching, but as a cognitive activity, and highlights that children are encouraged to think about fundamental concepts such as knowledge, nature, and justice. Drawing on Matthew Lipman's pedagogical approach, the book aims to instill in children the skills of sound reasoning, asking questions, and critical thinking, emphasizing the importance of these competencies as part of 21st-century skills.

The structure of the book consists of explanatory texts on philosophical concepts, thought-provoking questions, and activities. Each chapter begins with a quotation from a well-known thinker, followed by philosophical questions and explanations related to the topic. The book covers various philosophical concepts, starting with "The Source of Knowledge" and including topics such as ethics, justice, respect for differences, and freedom. Through stimulating texts from various sources and thinking activities, the book aims to contribute to the development of children's critical thinking capacities.

Although the book aims to develop children's critical thinking skills through philosophical activities, it can be noted that some question patterns lack depth. Nonetheless, this book can serve as a guide in the process of moral education and has the potential to contribute to the ethical and moral development of children and young people.

Keywords: Child, Philosophy, Philosophy with Children, Morality, Value Education.

Çocuklarla Felsefe, çocukların doğal meraklarını ve sorgulama yetilerini kullanarak bakış açılarını düşünmeyi teşvik eden bir pedagojik yaklaşımdır. Bu uygulamada amaç, çocukların temel

bilgilerini keşfetmeleri, kendi bilgilerini geliştirmeleri ve farklı bakış açılarını anlamaları için bir ortam yaratmaktadır. Çocuklarla Felsefe çalışmalarını konu alan bu kitapta ön söze yer verilmiş ardından içindekiler sayfasına geçilmiştir. İçindekiler sayfası da toplam 14 başlıktan oluşmaktadır. Giriş yazısının başlığı "Çocuklarla Felsefe Nedir? İsmi taşımaktadır. Burada çocuklarla felsefeden kastedilenin felsefe öğretmek değil, felsefe yapmak olduğu vurgulanmış ve bu kitabın amacının bir şey öğretmekten ziyade, bir öğrenme yolculuğunu içerdiği belirtilmiştir. Okuyucuların bilgi, doğa, adalet ve şiddet gibi kavramlar hakkında düşünmelerinin hedeflendiği ifade edilerek felsefenin tanımına yer verilmiştir. Felsefenin herkes tarafından yapılabilecek bir etkinlik olarak sunulmuştur. Ardından Mathew Lipman hakkında kısaca bilgi verilmiş ve Lipman'ın çocuklarla felsefe çalışmaları yapmaktaki amacının belirli bir felsefi görüşü öğretmekten ziyade hak, adalet ve şiddet gibi evrensel kavramlardan hareketle çocukların doğru bir şekilde akıl yürütme yapmalarını ve onları soru sormaya teşvik etmek olduğunun altı çizilmiştir. Kitabın yazarları, Lipman'ın, felsefe eğitimi gören çocukların birbirlerinin düşüncelerini ve gerekçelerini öğrenme ve birbirlerini dikkatlice dinleme, karşıt fikirler geliştirme hususunda gelişmeye başladıklarını söylediğini aktarmışlardır.

Çocuklarla gerçekleştirilen felsefe etkinliklerinin amacının, bir öykü ya da metin üzerinden hareketle, felsefenin temel alanlarına ilişkin doğru, güzel, adalet, gerçek ve cesaret gibi kavramların, bir yetişkin rehberliğinde tartışılması olduğu belirtilmiştir. Bu tartışmanın temel ilkelerinden birinin, anlaşmazlığın saygı çerçevesinde ifade edildiğinde sorun teşkil etmediği aksine bunun değerli olduğu vurgusu yapılmıştır. Felsefi konuların yüzyıllar boyunca bir çözüme kavuşmamasından dolayı, esas olanın çocukların gerekçeli düşünmeyi öğrenmeleri olduğu belirtilmiştir.

Düşünme eğitiminin temelini Sokrates'e (M.Ö 470- M.Ö 399) kadar uzandığı bilgisi verilmiştir. Sokrates'in sorgulama tekniği kullanıldığında, kesin gözüyle bakılan önermelerin bile sorgulandığı zaman, mantıklı olmayabileceği ifade edilmiştir. Giriş yazısının sonunda İonna Kuçuradi'nin okullara zorunlu felsefe dersi konulduğunda yirmi yıl sonra çok başka bir Türkiye ile karşılaşacağını ifade ettiği bir sözüne atıf yapılmıştır. Kitapta yer bulan başlıklar sırasıyla şunlardır: *Bilginin Kaynağı, Ahlak, Farklılıklara Saygı, Adalet, Mutluluk, Özgürlük-Sorumluluk, Şiddetsizlik, Doğa, Başarı, Ölçülülük.*

"Bilginin Kaynağı" başlığında ilk olarak, Sokrates'in "Bildiğim tek şey, hiçbir şey bilmediğimdir." sözü yazılmış ardından "Bilginin doğruluğundan nasıl emin olabiliriz?" sorusuna yer verilmiştir. Ardından bilgi kavramına dair çeşitli açıklamalara yer verilmiş, dolaylı ve dolaysız bilgi kavramlarına değinilerek konu örneklerle izah edilmiştir/detaylandırılmıştır. Bilginin doğruluğuyla kastedilenin söz ile sözü edilen arasındaki uygunluk olduğu ifade edilerek bir önermenin doğruluğu ve yanlışlığının ne ifade ettiğine değinilmiştir. Bilginin ne olduğuyla ilgilenen felsefe alanına Bilgi Felsefesi veya Epistemoloji ismi verildiği söylenmiş ve bilgi türlerine geçilmiştir. Kısaca; gündelik bilgi, teknik bilgi, sanat bilgisi, dini bilgi, bilimsel bilgi, felsefi bilgi hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Bilginin ne işe yaradığı sorusu üzerinden öğrenmenin ve bilmenin kişiyi özgürleştirdiği ifade edilmiştir. İncanın bilginin bir alt kümesi gibi değerlendirilebileceğine ve bilgi ile ahlak arasında yakın bir ilişki olduğuna dikkat çekilmiştir. Bilgi kavramına dair bu açıklamalardan sonra kitap okuyucularına şu soruyu sormuştur: "Gerçekten çok bilen çok yanılır mı?"

Ardından uyarıcı metinler başlığı altında Kör Adamlar ve Fil, Bindiği Dalı Kesmek, Metrodaki Kemancı, Körler Ülkesi, Âlim, Öteki Kapıdan Çıkmıştır, İnanmıyorsan Say, Senin Kazan Doğurdu ve Sokrates'in Üç Süzgeci olmak üzere toplam 9 metne yer verilmiştir. Her metnin altında "düşündüren sorular" başlığıyla bazı sorular sorulmuş ve bununla çocukların düşünmelerine

imkân tanınmıştır. Her metnin altındaki soru sayısı birbirinden farklıdır. Örnek vermek gerekirse, ilk uyarıcı metin olan “Kör Adamlar ve Fil” isimli metnin altında şu sorular sorulmuştur:

- Her bir kişinin fil ile ilgili söyledikleri yanlış mıdır?
- Bilgiye ulaşmada duyuların rolü nedir? Duyularına güvenir misin?
- Doğru ile gerçek arasında ne fark vardır?

Uyaran olarak verilen metin ve metnin hemen altında yer verilen sorulardan sonra “Düşünme Etkinlikleri” isimli başlık altında çeşitli etkinliklere yer verilmiştir. Bu etkinliklerle atasözleri, resimler, hikayeler vb. üzerinden çocukların düşünmeye sevk edilmesi amaçlanmıştır. Bu başlık altında toplam 6 etkinliğe yer verilmiş ve akabinde “Ahlak” isimli bir diğer başlığa geçilmiştir.

“Ahlak” başlığının hemen altında “Bir ahlak yasasına ihtiyacımız var mı? Mutlak ahlak yasaları var mıdır?” şeklinde felsefi bir soru sorulmuştur. Ardından çeşitli sorular eşliğinde, ahlaka dair birtakım bilgiler verilmiştir. Burada da beş uyarıcı metin yer almış ve her metin altında çeşitli düşündürülen sorular sunulmuştur. Sonrasında düşünme etkinliklerine geçilmiştir.

“Farklılıklara Saygı” başlığı altında ilk olarak, Albert Einstein’a ait şu söz yer bulmuştur: “İyi bir fikre sahip olmanın en iyi yolu, birçok fikre sahip olmaktır.” Bu sözün altında da “Varlıkları oldukları gibi mi kabul etmeye çalışmalıyız?” sorusu sorulmuştur. Burada farklılıklara saygı duymanın önemine dair açıklamalar yapılmıştır. Bu açıklamalar çeşitli örneklerle zenginleştirilmiştir. Ardından 6 uyarıcı metin ve bu metnin soruları, akabinde de toplam 4 tane düşünme etkinliği sunulmuştur.

“Adalet” başlığında paylaşma ve adalet üzerine çeşitli bilgiler verildikten sonra uyarıcı metinlere geçilmiştir. 7 uyarıcı metin ve metin altında verilen sorulardan sonra düşünme etkinlikleri yer almıştır.

Kitap hep aynı şekilde devam etmektedir. Her başlık altında önce ünlü isimlere ait bir söze, ardından felsefi bir soru sorulmuş, sonrasında sohbet tadında ilgili konuya dair açıklamalar yapılmıştır. Her başlığın yani kavramın bir iki sayfalık açıklaması yapıldıktan sonra ilgili kavrama dair uyarıcı metinlere, düşündürülen sorulara ve düşünme etkinliklerine geçilmiştir. Düşünme etkinlikleri farklı farklıdır. Kiminde boşluk doldurma cümle etkinliklerine kiminde konuyla ilgili istenen tablonun doldurma etkinliklerine kiminde de ilgili kavrama dair araştırma yapma etkinliklerine geçilerek konu okura aktarılmıştır.

Kitabın son başlığı “Ölçülülük”tür. Burada da aynı yol izlenmiş Aristoteles’e ait bir söz yazılmış ardından “Erdemli davranış nedir?” felsefi sorusu sorulmuştur. Bu soru altında ölçülü olmak üzerine açıklamalara değinilmiş ve sonuç olarak ölçülüğün, her şeyden evvel insan olmanın bir gerekliliği olduğu ifade edilmiştir. Burada 4 uyarıcı metne ve 4 düşünme etkinliğine yer verilerek kitap tamamlanmıştır. Kitabın sonunda “Çocuklarla Felsefe Çalışmaları İçin Önerilen Kaynaklar” ismi altında bir kaynakçaya yer almaktadır. Kaynakçanın devamındaki sayfada ise kitabın yazarları Gülsüm Mehdiyev ve Kevser Tozduman Yaralı’nın öz geçmişleri yazmaktadır. Kitap öz geçmiş yazılarıyla son bulmaktadır.

Söz konusu çalışmanın Çocuklarla Felsefe alanında uzmanlaşmak isteyenlere, bu alanla ilgili etkinlikler yapmayı düşünenlere yol gösterici olduğu söylenebilir. Bununla birlikte kitapta bazı eksiklikler de göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki uyarıcı metinlerin altında yer alan “düşündürülen sorular”ın aslında pek de düşündürmediğiyle ilgilidir. Örnek vermek gerekirse, sayfa “Eşek Olmak Gerekirmiş” isimli metnin ardından sorulan (sayfa 40) ilk soru: “Hocanın bulduğu çözümü beğendin mi?” sorusu Çocuklarla Felsefe etkinliği esnasında sorulabilecek, çocuğu felsefe yapmaya sevk edecek bir soru değildir. Çocuk bu soruya beğendim ya da beğenmedim diye cevap verebilir,

soru üzerine düşünme ihtiyacı hissetmeyebilir. Başka bir örnek vermek gerekirse “Bindiği Dalı Kesmek” isimli uyarıcı metnin ardından sorulan ilk soru şöyledir:

“Hoca neden adamın kâhin olduğunu düşündü?” Bu soru da yukarıdaki soru gibi felsefi soru kalıbına uymamaktadır. Bu vb. sorular yerine öğrencilerin üzerinde daha çok düşünüp, gerekçeli düşünebileceği ve cevabı kesin olmayan sorular sorulması daha uygun olabilir.

Kitapta dikkat çeken bir diğer olumsuzluk ise her başlığın altında yer verilen açıklamaların birbirinden bağımsız apayrı örneklerle yapılmış olmasıdır. Her başlığın bir ünlüye ait söz ve felsefi bir soru ile başlamasındaki düzen anlayışı kavramlara dair konular işlenirken pek gözetilmemiş gibi durmaktadır. Yazarlar bir konudan bir konuya hızlı bir şekilde geçtiklerinden bu durum okuyucunun konuya odaklanmasını güçleştirmiştir. Yine aynı şekilde konulara dair konuşulurken çok fazla sorunun peş peşe sorulması, sorular arasında bu denli hızlı bir geçişin olması okuyucunun sorular üzerinde yeteri kadar yoğunlaşabilmesini zorlaştırmıştır. Örneğin “Ahlak” başlığı altında sunulan bilgiler kitapta beş sayfalık bir alanı kaplarken bu beş sayfa içinde 14 farklı soru cümlesine yer verilmiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi bu durum, sorular üzerine zihnin meşgul olmasını zorlaştırmıştır. Bu kadar çok soru yerine bir iki soruyla yetinilseydi, kitabı okuyan kişiler konuya dair daha çok düşünme ihtiyacı hissederdi, denilebilir. Kitaba dair dikkat çekilmesi gereken bir husus da kitabın hedef kitleyle ilgilidir. Şayet bu kitap çocuklar için yazıldıysa uyarıcı metinlerin seçimi ve kitabın tasarımı, renkli görsellere yer verilmesi yerindedir, çocuklar için dikkat çekici özelliكتedir. Ancak kitap gençler ve yetişkinlerin çocuklarla felsefe etkinliklerinde kullanmaları için bir rehber niteliğinde düşünülüyse kitabın içinde yer alan görsellerin ve bazı etkinliklerin çok çocuksu olduğu söylenebilir. Şayet kitap yetişkinler için hazırlandıysa görseller yerine soruların derinliğine önem verilmesi daha isabetli olurdu.

Çocukların ve gençlerin değer eğitiminde çocuklarla felsefe etkinliklerinin çok önemli bir yer kapladığı göz önünde tutulduğunda bu çalışmanın, başta bu konuya ilgi duyan akademisyenler ve kolaylaştırıcı adayları olmak üzere çocuk, genç ve yetişkin her yaştan kişilere faydalı olacağını söylemek mümkündür.

Kaynakça

Mehdiyev, G., & Tozduman Yaralı, K. (2021). *Çocuklarla felsefe çalışmaları* (2. basım). Nobel Akademik Yayıncılık.